

społeczni i pracownicy Urzędu Gminy wspólnie pracowali, tworząc poszczególne elementy Strategii. Wspólnie dokonano społecznej oceny mocnych i słabych stron gminy, określono szanse i zagrożenia gminy, wypracowano wizję i misję gminy. Zidentyfikowano najważniejsze problemy oraz ustalono cele strategiczne.

Do najważniejszych problemów gminy zaliczono duże braki w zakresie infrastruktury technicznej, niewystarczająca baza obiektów szkolnych niewystarczająco rozwiniętą bazę turystyczną i agroturystyczną, słabe zabezpieczenie potrzeb mieszkańców w zakresie opieki lekarskiej czy problemy w zakresie rolnictwa i produkcji.

W Strategii określono, co powinno zostać zrobione, aby poprawiła się jakość życia całej społeczności gminy. Zaproponowano sześć celów strategicznych dla gminy Chrzypsko Wielkie:

Cel I: kompleksowa rozbudowa infrastruktury technicznej

Cel II: wysoki poziom usług społecznych

Cel III: aktywna ochrona środowiska naturalnego

Cel IV: organizacja bazy systemu oświatowego

Cel V: aktywizacja działalności gospodarczej

Cel VI: usprawnienie obsługi rolnictwa w gminie

W analizie SWAT dotyczącej ochrony środowiska naturalnego za jedną z mocnych stron tego obszaru uznano lokalizację na terenie Sierakowskiego Parku Krajobrazowego. Jednak osoby sporządzające strategię nie uznały tego faktu jako szansę dla rozwoju gminy. Przyjęty plan operacyjny na lata 2014-2024 zawiera przedsięwzięcia, jakie powinny zostać wykonane, aby osiągnąć cele, przyjęte w rozwoju gminy.

W ramach *Budowy infrastruktury wspierającej turystykę* wśród celów operacyjnych założono w punkcie 4.1.16. działanie „Zagospodarowanie turystyczne torowiska i mostu kolejowego w Chrzypsku Małym”. Jego realizacja ma polegać na podjęciu działań, mających na celu wykorzystanie

zasobów kolejnictwa i dawnego mostu kolejowego jako jednego z elementów rozwoju gminy w obszarze turystyki.

W ramach celu strategicznego związanego z zorganizowaniem bazy systemu oświatowego i kulturalnego jako jeden z celów operacyjnych przyjęto działania związane z dokończeniem remontu Gminnego Ośrodka Kultury oraz świetlic w Łęczeczkach i Białczu jako miejsc aktywizacji kulturalnej na terenie gminy

W żaden inny sposób kwestie ochrony dziedzictwa narodowego w dokumencie tym nie zostały poruszone.

4.4. Uwarunkowania ochrony zabytków wynikające z Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Chrzypsko Wielkie na lata 2005-2013.

Dokument ten przyjęty został w 2005 roku i zakłada on rozwój gminy w szerokim wachlarzu działań na przestrzeni 8 lat. Są to m.in. inwestycje związane z infrastrukturą, oświatą wsparciem przedsiębiorczości i aktywizacją mieszkańców wsi. Ważnym elementem rozwoju jest turystyka. W jej ramach w punkcie *6.1. Tereny atrakcyjne pod względem rekreacyjnym* zauważano rolę dziedzictwa kulturowego i zastosowano następujące zapisy: „Przez teren Gminy prowadzi kilka szlaków turystycznych pokazujących najciekawsze obiekty kultury materialnej i formy przyrodnicze tu występujące. W Poszczególnych miejscowościach Gminy Chrzypsko Wielkie występują liczne obiekty wpisane do zabytków architektury.

Do najcenniejszych należą:

1. Zespół Kościoła Parafialnego w Chrzypsku Wielkim p.w. Św. Wojciecha z cenną figurką Matki Boskiej z Dzieciątkiem tzw. „Matka Boska na lwie” pochodzącą z ok. 1360 roku.
2. Dworzec Kolejowy murowano- szachulcowy w Chrzypsku Wielkim.

3. Budynek „Przedszkole u Reksia” w Chrzypsku Wielkim.
4. Pałac przy ul. Głównej (obecnie siedziba GS) w Chrzypsku Wielkim.
5. Liczne zespoły pałacowo folwarczne (Białcz, Białokosz, Gnuszyn, Łężce, Śródka).
6. Zespół Pałacowy w Charcicach (siedziba Ośrodka Leczenia Uzależnień).
7. Most Kolejowy w Chrzypsku Małym i Wiadukt Kolejowy w Ryżynie.
8. Inne liczne obiekty objęte nadzorem konserwatorskim leżące we wszystkich miejscowościach (Zespół Folwarczny w Białokoszykach, domy murowane w Chrzypsku Małym, Białczu, Mylinie).

Teren Gminy Chrzypsko Wielkie został dokładnie zbadany pod względem archeologicznym. Znajdują się tu liczne stanowiska archeologiczne. Najstarsze ślady osadnictwa na tych terenach sięgają epoki kamiennej. Na terenie gminy zewidencjonowano 704 stanowiska archeologiczne i są one pod stałą ochroną Konserwatora Zabytków Archeologicznych.”

W programie tym postawiono sobie również za cel następujące działania związane z rozwojem Gminy Chrzypsko Wielkie, które poruszyły m.in. kwestie poświęcone ochronie i wykorzystaniu dziedzictwa kulturowego w rozwoju regionu. W punkcie związanym z poprawą stanu środowiska kulturalnego, iż:

Poprawa stanu środowiska kulturowego powinna odbywać się poprzez:

1. Lepszą ochronę konserwatorską istniejących zespołów i obiektów zabytkowych oraz stanowisk archeologicznych i lepsze ich wyeksponowanie.
2. Zachowanie historycznych układów przestrzennych oraz kształtowanie współczesnej zabudowy w nawiązaniu do tradycji regionalnych w zakresie formy architektonicznej oraz rodzaju materiałów budowlanych.

3. Ekspozowanie charakterystycznych dominant architektonicznych (np.: Kościół w Chrzypsku Wielkim, most kolejowy w Chrzypsku Małym, pałac w Śródce, pałac w Białokoszu od strony jeziora).
4. Kształtowanie nowej zabudowy w sposób niekolidujący ze strefami widokowymi (dotyczy to terenu wokół jezior).
5. Zachowanie w stanie zbliżonym do naturalnego elementów przyrodniczych, takich jak: jeziora, ciek, stawy, atrakcyjne ściany leśne oraz uporządkowanie zieleni parkowej.
6. Szersze udostępnianie społeczeństwu w celach kulturotwórczych i turystycznych istniejących obiektów zabytkowych.
7. Uczestnictwo mieszkańców naszej gminy w spotkaniach folklorystycznych, regionalnych wystawach, targach, seminariach, szkoleniach, plenerach malarskich i rzeźbiarskich, pozwalających wprowadzić w gminie nowe rodzaje działalności np. rękodzieło ludowe, wyroby dla obsługi i ruchu turystycznego (próba stworzenia wyrobu regionalnego).
8. Opracowanie i wdrożenie planu wydarzeń kulturalnych, adresowanych do mieszkańców i turystów.

Pozostałe kwestie poruszają rozwój w innych, pozahistorycznych aspektach działalności.

4.5. Uwarunkowania ochrony zabytków i dziedzictwa archeologicznego wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego na terenie gminy Chrzypsko Wielkie.

Jedną z form ochrony zabytków jest ustanowienie takowej w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego. Chrzypsko Wielkie nie posiada aktualnego *Miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego* dla obszaru całej gminy. Uchwalone zostały jednak 73 obowiązujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. Dla 47 z nich nie zastosowano

jakiegokolwiek zapisu związanego z ochroną dziedzictwa kulturowego. Są to plany uchwalone w l. 90. i do 2005 roku XXI w. – nie zwracano w nich większej uwagi na zagadnienia związane z ochroną zabytków. Wśród nich zdarzają się również plany z ostatnich lat, gdzie również kwestie ochrony zabytków nie zostały poruszone.

Kolejne plany, w których zwrócono uwagę na ochronę zabytków i kwestie dziedzictwa archeologicznego to zespół 25 planów, gdzie zastosowane zapisy związane ze stanowiskami archeologicznymi. Ich brzmienie ma następującą formę:

„§ 7 Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

Z uwagi na występowanie w sąsiedztwie zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych, w przypadku prowadzenia robót ziemnych należy powiadomić o tym fakcie Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, w celu uzgodnienia zakresu prowadzenia koniecznych badań archeologicznych.

W przypadku odkrycia innych niż określono w ustępie 1 obiektów archeologicznych podczas prac ziemnych zgodnie z art. 22 i art. 24 ustawy o ochronie dóbr kultury, inwestor zobowiązany jest do zabezpieczenia znaleziska i zgłoszenia tego faktu do Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków”.

lub

„§ 8. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

1. Na terenie objętym planem znajduje się zewidencjonowane stanowisko archeologiczne, które jest pod ochroną konserwatorską. W przypadku prowadzenia robót ziemnych, należy o tym fakcie powiadomić Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, w celu

uzgodnienia zakresu prowadzenia koniecznych badań archeologicznych.

2. W/w uzgodnienia należy dokonać przed otrzymaniem pozwolenia na budowę.

3. W przypadku odkrycia innych niż określono w ustępie 1 obiektów archeologicznych podczas prac ziemnych zgodnie z art. 22 i art. 24 ustawy o ochronie dóbr kultury, inwestor zobowiązany jest do zabezpieczenia znaleziska i zgłoszenia tego faktu do Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Pozostałe zapisy brzmią dość podobnie i dotyczą zasad ochrony stanowisk archeologicznych. Tylko w jednym przypadku pojawia się zapis dotyczący zabytku nie będącego stanowiskiem archeologicznym. Jest to miejscowy plan zagospodarowania terenu przyjęty Uchwałą NR IV/23/2019 Rady Gminy Chrzypsko Wielkie z dnia 29 stycznia 2019 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obejmującego działki o nr ewid. 60/1 oraz 52/8, położone w miejscowości Białcz, gmina Chrzypsko Wielkie. Użyto w nim następujących paragrafów związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego i historycznego:

„§ 6. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej ustala się:

1) w części terenu ZL, zgodnie z oznaczeniem na rysunku planu, zlokalizowany jest zabytkowy park stanowiący część założenia dworsko – parkowego w Białczu, wpisany do rejestru zabytków, na podstawie decyzji Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu, pod nr rej.: 34/Wlkp/A z dnia 30 czerwca 2000r., dla którego obowiązują przepisy odrębne, w tym przepisy ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, z uwzględnieniem pkt 2;

2) w granicach zabytkowego parku, przed przystąpieniem do jakichkolwiek prac konieczne jest uzyskanie pozwolenia na prowadzenie

planowanych prac, zgodnie z przepisami odrębnymi, w tym przepisami ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.”

Stosowanie zapisów związanych z zasobami dziedzictwa kulturowego używane jest coraz częściej i dostosowywane jest do zaistniałej sytuacji prawnej mając na celu jak najlepszą ochronę dziedzictwa historycznego.

4.6. Uwarunkowania ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego wynikające z obszarów ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.

Walory przyrodnicze gminy powodują, że rozwój i działalność gospodarcza podporządkowane są wymogom ochrony środowiska naturalnego. Ochronie podlega również krajobraz kulturowy, czyli efekt działalności człowieka w przyrodzie w przeszłych czasach.

Teren gminy Chrzypsko Wielkie zajmuje szczególne miejsce w systemie obszarów chronionych kraju. Według koncepcji krajowej sieci ekologicznej położony jest na styku węzłowego Obszaru Międzyrzeckiego o znaczeniu międzynarodowym obejmującego m.in. zróżnicowany krajobraz Pojezierza Międzychodzko-Sierakowskiego z dużą ilością lasów i jezior oraz Puszczy Noteckiej, stanowiącej obszar węzłowy o znaczeniu krajowym. Do Wieloprzestrzennego Systemu Obszarów Chronionych opracowanych dla województwa wielkopolskiego włączono najcenniejsze przyrodniczo i krajobrazowo tereny, których ogół czynników fizycznych i biologicznych wykazuje właściwości godne zachowania w stanie dotychczasowym.

Ochrona przyrody realizowana jest na podstawie ustawy o ochronie przyrody i polega na zachowaniu, zrównoważonym użytkowaniu oraz odnawianiu zasobów, tworów i składników przyrody. Realizuje się to między innymi poprzez wprowadzanie różnych form ochrony.

- Natura 2000

Zgodnie z definicją zawartą w ustawie o ochronie przyrody, obszary Natura 2000 to obszary specjalnej ochrony ptaków, specjalne obszary ochrony siedlisk lub obszary mające znaczenie dla Wspólnoty, utworzone w celu ochrony populacji dziko występujących ptaków, siedlisk przyrodniczych lub siedlisk przyrodniczych albo gatunków będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty.

Na terenie gminy występują: obszar specjalnej ochrony ptaków oraz obszar mające znaczenie dla Wspólnoty. Obszar specjalnej ochrony ptaków, to obszar wyznaczony, zgodnie z przepisami prawa Unii Europejskiej, dla ochrony populacji dziko występujących ptaków jednego lub wielu gatunków, w którego granicach ptaki mają korzystne warunki bytowania w ciągu całego życia, w dowolnym jego okresie albo stadium rozwoju.

Na terenie gminy są to obszar specjalnej ochrony ptaków (OSO) „Puszcza Notecka” oraz obszar mający znaczenie dla Wspólnoty „Ostoja Międzychodzko – Sierakowska”.

Obszar specjalnej ochrony ptaków „Puszcza Notecka” został powołany w drodze rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 12 stycznia 2011 r. w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków (Dz.U. Nr 25, poz. 133). Puszcza Notecka jest to zwarty, jednolity kompleks leśny w Międzyrzeczu Noteci i Warty, będącym częścią pradoliny Eberswaldsko-Toruńskiej, równiny akumulacyjnej przekształconej przez wiatr. Jest to największy w Polsce obszar wydm śródlądowych, głównie o wysokości 20-30 m, maksymalnie do 98 m n.p.m. Wydmy pokryte są monotonnym, jednowiekowym lasem, głównie sosnowym, posadzonym tu po wielkiej klęsce spowodowanej pojawieniem się szkodników owadzych w okresie międzywojennym. Pozostałości drzewostanów naturalnych są chronione w rezerwach. Na terenie ostoi znajduje się ponad 50 jezior pochodzenia wytopiskowego, zwykle z grubą warstwą mułu i zakwitami glonów.

W zagłębieniach terenu lub na brzegach jezior utrzymują się torfowiska, często w pewnym stopniu przekształcone.

Obszar Natura 2000 „Puszcza Notecka” posiada plan zadań ochronnych, który został ustanowiony zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Poznaniu i Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gorzowie z dnia 3 marca 2014 r. Plan zadań ochronnych zawiera opis granic, identyfikację istniejących i potencjalnych zagrożeń dla zachowania właściwego stanu ochrony gatunków ptaków i ich siedlisk, będących przedmiotami ochrony obszaru Natura 2000, cele działań ochronnych oraz działania ochronne ze wskazaniem podmiotów odpowiedzialnych za ich wdrażanie.

- Sierakowski Park Krajobrazowy

Sierakowski Park Krajobrazowy został utworzony Rozporządzeniem Nr 6/91 Wojewody Poznańskiego z dnia 12 sierpnia 1991 r. (Dz. Urz. Woj., Poznańskiego z 1991 r., poz 132). Parki krajobrazowe obejmują obszary chronione ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju. Dla parków krajobrazowych sporządza się i realizuje plan ochrony.

- Pomniki przyrody

Na terenie gminy Chrzypsko Wielkie 15 drzew zostało objętych ochroną prawną w formie pomników przyrody. Czternaści spośród nich rośnie w na terenie Nadleśnictwa Sieraków - Leśnictwa Śródka. Są to dęby szypułkowe. W parku w Białokoszu znajduje się buk zwyczajny uznany za pomnik przyrody.

- Strefy ochrony ostoi, miejsc rozrodu i regularnego przebywania ptaków.

Na terenie gminy znajdują się następujące strefy ochrony ostoi, miejsc rozrodu i regularnego przebywania ptaków:

- dwie strefy bielika (*Haliaeetus albicilla*) w obrębie Środka – Strzyżmin, dla którego całoroczna strefa ochronna wynosi 200 m, a okresowa 500 m od gniazda;
  - dwie strefy kani rudej (*Milvus milvus*) w obrębie Środka – Strzyżmin i Pakawie, dla której całoroczna strefa ochronna wynosi 100 m, a okresowa 500 m od gniazda;
  - dwie strefy kani czarnej (*Milvus migrans*) w obrębie Środka – Strzyżmin i Białokosz, dla której całoroczna strefa ochronna wynosi 100 m, a okresowa 500 m od gniazda.
- Obszary chronione w granicach powiązań funkcjonalnych.

Na zachód od granic gminy Chrzypsko Wielkie, w odległości ok 2 km znajdują się dwa rezerwaty przyrody:

- Buki nad Jeziorem Lutomskim (rezerwat leśny utworzony w 1958 roku, powierzchnia: 55,17 ha) – fragment rynny jeziornej o stromych zboczach porośniętych bukiem.
- Bukowy Ostrów (rezerwat krajobrazowy utworzony w 2006 roku, powierzchnia: 77,92 ha) – buczyna bagienna w krajobrazie pagórkowatym otaczająca zarastające jezioro Ostrowo.

Na północnym wschodzie gmina graniczy z obszarem chronionego krajobrazu „Puszcza Notecka”.

4.7. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zabytków archeologicznych.

4.7.1. Dzieje osadnictwa pradziejowego, stan zachowania zabytków archeologicznych, istotne zagrożenia oraz obszary największego zagrożenia dla zabytków archeologicznych.

Na obszarze Gminy Chrzypsko Wielkie rejestrowanych jest około 289 stanowisk archeologicznych. Jest to mała ilość stanowisk archeologicznych która wpływa niekorzystnie na proces poznawczy pradziejów tego terenu.

Niemniej wśród znanych nam znajdują się takie, które posiadają wysoką wartość poznawczą i wytypowane są do wpisu do rejestru zabytków. Są to stanowiska o dużej wartości poznawczej, reprezentatywne dla badań nad pradziejami tej strefy Wielkopolski - jak wielokulturowe osady, rozległe, o dużym na powierzchni rozrzucie ceramiki, na których znajdują się narzędzia krzemienne z epoki kamienia, materiały z wczesnej epoki brązu, kultury łużyckiej, z okresu wpływów rzymskich i wczesnego średniowiecza (Ryżyn, stan. 11; Charcice, stan. 5; Mylin, stan. 2, 15; Śródka, stan. 7, 22; Chrzypsko Małe, stan. 15). Na szczególną uwagę zasługuje osada wczesnośredniowieczna (Ryżyn, stan. 2) i grodzisko w Ryżynie (stan. 1), które stanowią wczesnośredniowieczny zespół osadniczy. Zespół ten wart jest głębszej analizy, gdyż można powiązać relacje pomiędzy tymi stanowiskami. W okolicy należy również podjąć próbę lokalizacji cmentarzyska funkcjonującego na potrzeby tego zespołu. Na wpis do rejestru oczekuje grodzisko w Białokoszu. Należy również ująć w ewidencji nie rejestrowane jeszcze drugie grodzisko w Białokoszu, położone na cyplu nad zachodnim brzegiem Jeziora. Nie było one dotąd znane i wymaga badań sondażowych a następnie wpisania do rejestru zabytków. Interesujące są również stanowiska w Śródce – cmentarzysko kultury łużyckiej, w Charcicach (stan. 3) – obozowisko mezolityczne oraz osada kultury łużyckiej. Są to stanowiska o dużej wartości poznawczej, reprezentatywne dla badań nad pradziejami tej strefy Wielkopolski. W przypadku każdego z tych stanowisk konieczne jest przeprowadzenie szczegółowej inwentaryzacji materiału archeologicznego na powierzchni oraz wykonanie badań weryfikacyjno – sondażowych w celu sprecyzowania zasięgu tych stanowisk.

Podstawową i najliczniejszą grupę stanowisk, która składa się na archeologiczne dziedzictwo gminy, stanowią stanowiska archeologiczne ujawnione głównie podczas badań AZP. Na zniszczenia narażone są stanowiska archeologiczne położone na nieużytkach, terenach niezabudowanych oraz terenach zalesionych, poprzez powstawanie w tych miejscach nielegalnych

żwirowni, gospodarczych prac ziemnych czy przez działania tzw. poszukiwaczy „skarbów”. Stanowiska położone na terenach zalesionych zagrożone są poprzez działania związane z gospodarką leśną – w tym poprzez głęboką orkę pod ponowne zalesienie terenu. W myśl art. 6 pkt. 3 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wszystkie zabytki archeologiczne – bez względu na stan zachowania podlegają ochronie i opiece. Aktualnie, zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych są m.in. inwestycje budowlane i przemysłowe, nielegalna eksploatacja żwirowni, oraz powstające ostatnio małe, przydomowe zbiorniki retencyjne. Realizacja inwestycji takich jak budowa obwodnic, dróg, większych zbiorników retencyjnych, eksploatacja żwirowni i kopalń kruszywa wymaga prawidłowego rozpoznania terenu pod względem faktycznej ilości stanowisk archeologicznych oraz przeprowadzenia ratowniczych badań wykopaliskowych na wytypowanych stanowiskach. Z uwagi na szeroko-płaszczyznowy zakres prac ziemnych charakteryzujący tego typu przedsięwzięcia budowlane, w bezpowrotny sposób niszczy się substancje zabytkową i obiekty archeologiczne. Natomiast istotne zagrożenie dla zachowania substancji zabytkowej stanowisk archeologicznych zlokalizowanych w obrębie pól uprawnych stanowi głęboka orka.

Niektóre nowe zagrożenia pojawiły się w ciągu ostatnich lat, jak na przykład działalność tzw. poszukiwaczy skarbów z wykrywaczami metali, których rozmiarów nie potrafimy ocenić. Działalność ta szczególnie zagraża cmentarzyskom oraz grodziskom zlokalizowanym na terenie gminy. Wiele zagrożeń wynika również z przyspieszonego rozwoju gospodarczego, jak już wspomniano użycie ciężkiego sprzętu w rolnictwie, rozwój budownictwa na obrzeżach miejscowości, budowa dróg czy ostatnio modna budowa niewielkich zbiorników retencyjnych. A zatem podstawowym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych oraz nawarstwień kulturowych są wszelkie inwestycje związane z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, które wymagają prowadzenia prac ziemno-budowlanych.

Wysoki stopień rozwoju ma same Chrzypsko Wielkie. Zabudowa historyczna wsi nakazuje szczególną ochronę pradziejowych, średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych w jego obrębie. Przebudowa układów ruralistycznych i założeń pałacowo-parkowych prowadzi często do naruszenia średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych. W związku z tym wszystkie prace ziemne wymagają jednoczesnego prowadzenia badań archeologicznych. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie epizodów osadniczych na tym terenie. Pozwalają skorygować, uszczegółwić i potwierdzić dane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwia uzupełnienie danych o kulturze materialnej mieszkańców.

Zagrożeniem dla dziedzictwa archeologicznego jest też rozwój turystyki zwłaszcza nad rzekami, jeziorami i w obszarach leśnych. Tereny te, atrakcyjne pod względem rekreacyjnym obecnie, były również atrakcyjne dla ludzi w pradziejach i wczesnym średniowieczu. Dostęp do wody, który stanowił podstawę egzystencji osadniczej umożliwiał tworzenie niezwykle licznych osad o metryce sięgającej od epoki kamienia po czasy nowożytne.

W celu ochrony zabytków archeologicznych ważne jest spełnianie przez inwestorów wymogów konserwatorskich określonych przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Sporym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych oraz nawarstwień kulturowych na terenie gminy Chrzypsko Wielkie, są wszelkie inwestycje związane z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, które wymagają prowadzenia prac ziemno-budowlanych. W celu ochrony stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych podczas inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, ważne jest określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych ujętych w gminnej ewidencji zabytków w planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących

ochrony zabytków archeologicznych zawartych w opiniach i decyzjach Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Konieczne jest uzgadnianie decyzji o warunkach zabudowy lub lokalizacji inwestycji celu publicznego z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Dodatkowo w przypadku ujawnienia podczas badań archeologicznych nowych faktów osadniczych należy ten fakt odnotować w karcie adresowej gminnej ewidencji zabytków. Niestety na dzień dzisiejszy gminna ewidencja zabytków archeologicznych nie została wykonana. Jej opracowanie zgodnie z wytycznymi Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego planowane jest w powyższym dokumencie na lata 2022-2024.

Do inwestycji zagrażających zabytkom archeologicznym w Gminie Chrzypsko Wielkie należą w kolejnych latach planowane inwestycje:

- budowa ścieżki pieszej zlokalizowanej wzdłuż linii brzegowej Jeziora Chrzypskiego w Chrzypsku Wielkim,
- budowa sieci wodociągowej w Białokoszu i Nojewo-Orle Wielkie oraz rozbudowa sieci kanalizacji sanitarnej w ulicy Polnej wraz z modernizacją stacji uzdatniania wody w Białczu,
- przebudowa drogi gminnej Chrzypsko Wielkie – Charcice,
- zagospodarowanie terenu przy jeziorze Białokoskim wraz z budową pomostu,
- gazyfikacja Gminy,
- budowa wodociągu Białokoszyce,
- budowa dróg m.in.: w Mylinie, Orle Wielkie, Białczu, Łęczcach, Gnuszynie.

5. CELE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.

Urozmaicony krajobraz oraz dobra kultury materialnej gminy Chrzypsko Wielkie stwarzają możliwości rozwoju turystyki i rekreacji, tworzenia atrakcyjnego środowiska zamieszkania oraz budowania tożsamości regionalnej. Planowane inwestycje infrastrukturalne oraz sprzyjająca kumulacja obiektów zabytkowych w zespołach umożliwiają podjęcie kompleksowych działań rewaloryzacyjnych tych zabytków i ich otoczenia. Program opieki nad zabytkami dla gminy Chrzypsko Wielkie na lata 2021-2024 zakłada w swych celach następujące priorytety:

- A. Konsekwentne i planowe realizowanie zadań kompetencyjnych samorządu, dotyczących opieki nad zabytkami, jako potwierdzenie i uznanie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gminy.
- B. Bieżąca kontrola stanu zachowania zabytków i działania zmierzające do jego poprawy.
- C. Wyeksponowanie zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
- D. Zintegrowanie działań w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, przyrodniczego i krajobrazowego, zmierzających do stworzenia spójnych zasad zagospodarowania przestrzeni.
- E. Wspieranie aktywności lokalnej, mającej na celu kreowanie wizerunku gminy i tożsamości mieszkańców.
- F. Wykorzystanie walorów obiektów zabytkowych dla potrzeb turystyki i edukacji.
- G. Monitorowanie stanu formalno-prawnego oraz form użytkowania obiektów i obszarów zabytkowych.

H. Wspieranie działań mających na celu pozyskiwanie pozabudżetowych środków finansowych (w tym funduszy strukturalnych Unii Europejskiej) na promocję i opiekę nad zabytkami.

I. Tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

J. Akcja informacyjna i edukacyjna upowszechniająca wiedzę z zakresu historii regionu i ochrony dziedzictwa kulturowego.

6. Założenia programowe.

Sprawowanie opieki nad zabytkami przez władze samorządowe ma szczególny charakter. Przede wszystkim istniejące uwarunkowania prawne dają możliwość kreowania pewnej polityki w stosunku do obiektów zabytkowych i uprawniają organy samorządowe do podejmowania działań o odmiennym charakterze niż np. typowa dla właścicieli troska o utrzymanie obiektów zabytkowych w jak najlepszym stanie. Gmina ze względu na prawny obowiązek ochrony wartości społecznie istotnych posiada instrumenty umożliwiające budowanie i poszerzanie świadomości społecznej względem ochrony i opieki nad lokalnym dziedzictwem kulturowym. Ponadto poprzez prowadzone działania ma możliwość wskazywania kierunków rozwoju w stosunku do podmiotów prywatnych posiadających obiekty zabytkowe i kreowania polityki promocyjnej budującej wizerunek i prestiż gminy Chrzypsko Wielkie, także jako miejsca atrakcyjnego turystycznie nasyconego zachowanymi elementami kulturowymi. Wobec powyższego objęcie – ze strony Gminy – należyłą opieką zabytków stanowi jeden z ważnych aspektów działalności lokalnego samorządu.

Powyższą politykę określać ma Gminny program opieki nad zabytkami gminy Chrzypsko Wielkie na lata 2020-2024, dla realizacji którego priorytetowe jest osiągnięcie celów określonych w art. 87. ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opieki nad zabytkami. Na potrzeby Gminnego programu

opieki nad zabytkami sformułowane zostały podstawowe priorytety, które poprzez realizowane w ich ramach działania w całości wypełniają cele ustawowe dla opracowywania gminnych programów opieki nad zabytkami. Są to:

Priorytet I – Gminna ewidencja zabytków.

Priorytet II – Ochrona i rewaloryzacja obiektów zabytkowych i budynków o wartościach lokalnych.

Priorytet III - Kształtowanie świadomości mieszkańców. Popularyzacja wiedzy o regionie, edukacja w zakresie ochrony zabytków.

Priorytet IV - Kształtowanie krajobrazu kulturowego. Dążenie do zachowania ładu przestrzennego.

Priorytet V - Promocja zabytków i krajobrazu kulturowego.

Priorytet VI - Dziedzictwo kulturowe jako element rozwoju turystyki.

7. Zadania gminnego programu opieki nad zabytkami.

Realizacji sformułowanych wyżej celów i założeń służyć będą następujące działania, które Gmina wykona w okresie obowiązywania Programu, a więc w latach 2021-2024:

7.1. Gminna ewidencja zabytków.

7.1.1. Gminna ewidencja zabytków nieruchomości – wykonanie kart.

Wykonanie gminnej ewidencji zabytków nieruchomości. Gmina Chrzypsko Wielkie posiada wykazy około stu obiektów zabytkowych – dla niektórych z nich służby konserwatorskie sporządziły kompletną dokumentację, większość posiada karty adresowe. Na dzień dzisiejszy nie wykonano jednak

wymaganej Gminnej Ewidencji Zabytków w postaci kart adresowych. W związku z tym, należy w oparciu o te wykazy wykonać wymaganą gminną ewidencję zabytków nieruchomości. Dla obiektów tych należy wykonać karty obiektów dla obszaru całej gminy. Działania te objąć mają swym zasięgiem teren Chrzypsko Wielkie oraz wszystkie wsie wchodzące w skład gminy. Przedsięwzięcie to ma na celu rozpoznanie obszaru działań, ich rozmiaru oraz zakresu, a następnie ująć jako jedno z zadań administracji samorządowej utworzenie i prowadzenie gminnej ewidencji zabytków. Ewidencja ta musi być aktualizowana i weryfikowana na bieżąco. Powinna ona objąć: założenie karty ewidencyjnej dla każdego obiektu, zgromadzenie dokumentacji rejestrującej aktualny stan zabytku i bieżącą aktualizację informacji o jego stanie. Ponadto wykaz ten należy zweryfikować i usunąć z niego obiekty nie istniejące. Aktualizacja tej listy może nastąpić jednak dopiero po uzgodnieniach z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

7.1.2. Gminna ewidencja zabytków archeologicznych – wykonanie kart.

Do wykonania pozostają również karty dla wszystkich stanowisk archeologicznych z terenu gminy w postaci kart ewidencyjnych, zgodnie z Rozporządzeniem MKiDN z dnia 26 maja 2011 roku w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. Wykonanie ich planowane jest w okresie realizacji programu na lata 2021-2024. Powstała baza stanowisk wymagała będzie jednak ciągłej aktualizacji i uzupełniania istniejącej ewidencji zabytków archeologicznych poprzez włączanie informacji (pozyskiwanych sukcesywnie z WUOZ) o wszystkich nowo odkrywanych reliktach przeszłości niezależnie od charakteru badań, oraz na podstawie uzyskiwanych wyników badań weryfikacyjnych przeprowadzonych w ramach obszarów AZP. Aktualizacja tej

bazy musi być również prowadzona przez Wójta w uzgodnieniu z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Poznaniu.

7.1.3. Inwentaryzacja obiektów tzw. małej architektury.

Rozpoznanie terenowe i wykonanie inwentaryzacji w postaci spisu obiektów tzw. małej architektury (kapliczki, krzyże przydrożne, leśne mogiły itp.). Pochodzą z różnych lat, mają różną wartość historyczną i artystyczną, ale wszystkie przeważnie otoczone są troskliwą opieką. Uwzględnianie tej bazy danych przy projektach promujących dziedzictwo i gminę oraz działaniach turystycznych i edukacyjnych.

Harmonogram:

Zadania:	2021-2022	2022-2024
1. Gminna ewidencja zabytków nieruchomości – wykonanie kart	Wykonanie gminnej ewidencji -	- monitoring/działania realizowane na bieżąco
2. Gminna ewidencja stanowisk archeologicznych – wykonanie kart	-	wykonanie kart stanowisk archeologicznych
3. Inwentaryzacja obiektów tzw. małej architektury.	– wykonanie kwerendy terenowej i inwentaryzacji wskazanych obiektów	– bieżąca weryfikacja istniejącej listy.

7.2. Ochrona i rewaloryzacja obiektów zabytkowych.

7.2.1. Prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i budowlanych przy obiektach zabytkowych nieruchomości będących własnością gminy; zabezpieczenie i utrzymanie tych obiektów oraz ich otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystanie z nich w sposób zapewniający trwale zachowanie ich wartości.

Zadanie 1: Zachowanie zasad ochrony zabytków architektonicznych, krajobrazu kulturowego oraz zabytków archeologicznych w gminnych dokumentach planistycznych. W gminnych dokumentach planistycznych należy: - zidentyfikować istniejące i potencjalne konflikty funkcjonalno-przestrzenne związane z ochroną walorów kulturowych; - zidentyfikować elementy charakterystyczne krajobrazu kulturowego oraz określić zasady ich ochrony (np.: wskazanie wytycznych dotyczących zgodnych z tożsamością miejscowości zasad: posadowienia obiektów na działce, formy obiektu, detalu architektonicznego); - określić elementy charakterystyczne w przypadku dóbr kultury współczesnej, które winny zostać zachowane. W procesie sporządzania dokumentów planistycznych, związanych z zagospodarowaniem przestrzennym, respektowane będą wyznaczone na załącznikach graficznych strefy ochrony stanowisk archeologicznych oraz następujące zapisy zapewniające prawidłową ochronę archeologicznego dziedzictwa kulturowego w stosunku do stref występowania stanowisk archeologicznych oraz obszarów chronionych: „Prace inwestycyjne, w tym ziemne związane z budownictwem i zagospodarowaniem terenu, na obszarze stref ochrony stanowisk archeologicznych, w obrębie obszarów chronionych (układy urbanistyczne, ruralistyczne, założenia pałacowo-parkowe, cmentarze, obiekty wpisane do rejestru zabytków oraz ujęte w ewidencji) oraz na obszarze planowanych zalesień, wymagają uzgodnienia z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, który określi warunki realizacji inwestycji”.

Należy również przed uzyskaniem pozwolenia na budowę uzyskać od WWKZ w Poznaniu pozwolenie na prowadzenie prac archeologicznych. W przypadku stanowisk wpisanych do rejestru zabytków stosowany ponadto będzie następujący zapis: „Zakaz prowadzenia wszelkich robót budowlanych oraz przemysłowych na terenie stanowisk wpisanych do rejestru zabytków, a prace porządkowe prowadzone w ich obrębie wymagają uzgodnienia z WWKZ”.

Zadanie 2. Zapobieganie dewastacji ujawnionych nawarstwień kulturowych oraz stanowisk archeologicznych. Stanowiska archeologiczne narażone są na zniszczenia wynikające m.in. z prowadzonych inwestycji budowlanych. W trakcie wykonywanych prac ziemnych dochodzi często do odkrycia warstw zantropogenizowanych i stanowisk nierejestrowanych powierzchniowo – w takim przypadku należy zgłosić fakt odkrycia stanowiska do WWKZ w Poznaniu i przeprowadzić badania w obrębie prowadzonych inwestycji. Należy również prowadzić doraźną kontrolę znanych stanowisk archeologicznych przez wyznaczonych pracowników UG czy policję w celu zapobiegania ich niszczenia m.in. przez detektorystów.

Zadanie 3. Reagowanie samorządu na brak należytej dbałości właścicieli o bieżące utrzymanie zabytków, w konsekwencji prowadzące do uszkodzeń, zmiany charakteru zabytkowego lub zniszczenia obiektu.

Zadanie 4. Weryfikacja stanu zachowania cmentarzy ewangelickich z terenu gminy Chrzypsko Wielkie i ich szczegółowa inwentaryzacja, oraz wytypowanie spośród nich najwartościowszych i najlepiej zachowanych w celu wpisu do rejestru zabytków. Wykonywanie prac porządkowych na cmentarzach ewangelickich, które wymagają działań zabezpieczających np. cmentarz w Łęczcach czy Białokoszu.

Zadanie 5. Jednym z zadań Gminy jest prowadzenie działań na wypadek sytuacji kryzysowej lub konfliktu zbrojnego w zakresie ochrony substancji zabytkowej. Polegać to ma m.in. na przygotowaniu i wprowadzeniu w życie Gminnego Planu Ochrony Zabytków Gminy Chrzypsko Wielkie na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych. Objąć ma on swym zakresem działania związane z ochroną zabytków w przypadkach szczególnych, w tym

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Chrzypsko Wielkie na lata 2021-2024

wojna czy katastrofa ekologiczna. W związku ze zmieniającą się sytuacją oraz nowymi zagrożeniami należy prowadzić jego coroczną aktualizację.

Zadanie 6. Wspieranie działalności Gminnego Ośrodka Kultury w Chrzypsku Wielkim jako miejsca, w którym dokonuje się gromadzenie informacji i pamiątek o regionie. Działanie to realizowane będzie m.in. poprzez dofinansowanie działalności bieżącej oraz pomoc w realizowanych przedsięwzięciach edukacyjnych, folklorystycznych czy kulturalnych.

Harmonogram:

Zadania:	2021-2022	2022-2024
Ochrona i rewitalizacja obiektów zabytkowych		
1. Zachowanie zasad ochrony zabytków architektonicznych, krajobrazu kulturowego oraz zabytków archeologicznych w gminnych dokumentach planistycznych	- działania realizowane na bieżąco	- działania realizowane na bieżąco
2. Zapobieganie dewastacji ujawnionych nawarstwień kulturowych oraz stanowisk archeologicznych	- w przypadku prowadzenia prac budowlanych na obszarze występowania stanowisk archeologicznych informowanie inwestorów o wymogu prowadzenia prac archeologicznych oraz wymaganiu od nich uzgodnień w tym zakresie z WWKZ w Poznaniu, – kontrola stanowisk archeologicznych przez policję oraz zwrócenie uwagi na osoby posługujące się	- w przypadku prowadzenia prac budowlanych na obszarze występowania stanowisk archeologicznych informowanie inwestorów o wymogu prowadzenia prac archeologicznych oraz wymaganiu od nich uzgodnień w tym zakresie z WWKZ w Poznaniu, – kontrola stanowisk archeologicznych przez policję oraz

		wykrywaczami metali	zwrócenie uwagi na osoby posługujące się wykrywaczami metali
3.	Reagowanie samorządu na brak należytej dbałości właścicieli o bieżące utrzymanie zabytków, w konsekwencji prowadzące do uszkodzeń, zmiany charakteru zabytkowego lub zniszczenia obiektu	- informowanie właścicieli obiektów nieprzestrzegających zasad właściwej opieki nad zabytkami o grożących im konsekwencjach - działania realizowane na bieżąco	- informowanie WWKZ w Poznaniu o naruszeniach związanych z użytkowaniem obiektów zabytkowych - działania realizowane na bieżąco
4.	Weryfikacja stanu zachowania cmentarzy z terenu gminy Chrzypsko Wielkie i ich szczegółowa inwentaryzacja	-	- inwentaryzacja i zabezpieczenie wraz z uporządkowaniem wybranych cmentarzy
5.	Gminny Plan Ochrony Zabytków Gminy Chrzypsko Wielkie na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych	- opracowanie gminnego programu	- aktualizacja prowadzona na bieżąco
6.	Wspieranie działalności Gminnego Ośrodka Kultury w Chrzypsku Wielkim	- działania prowadzone na bieżąco	- działania prowadzone na bieżąco

7.2.2. Stosowanie dotacji celowej na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub budowlanych przy obiektach zabytkowych z terenu gminy Chrzypsko Wielkie wpisanych do rejestru zabytków lub ujętym w gminnej ewidencji zabytków a nie stanowiących własności Gminy.

Z uwagi na fakt, iż zdecydowana większość obiektów zabytkowych nie stanowi własności Gminy, nie ma ona możliwości bezpośredniego sprawowania opieki nad tymi zabytkami, a co za tym idzie wpływać także na sposób ich użytkowania. Jediną formą bezpośredniego udziału w opiece nad zabytkami z terenu gminy niebędącymi jej własnością jest udzielanie dotacji na prace

konserwatorskie. W związku z tym należy przygotować zasady przyznawania dotacji na prace przy obiektach zabytkowych i następnie jej uchwalenie. Zawierać ona może m.in. następujące zasady wsparcia finansowego:

- wskazana dotacja może być udzielona w wysokości do 50 %, a w określonych przypadkach do 100% nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Może obejmować wyłącznie nakłady konieczne na:

- 1) zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku,
- 2) stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku,
- 3) odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki,
- 4) odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50 % oryginalnej substancji tej przynależności,
- 5) odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych,
- 6) modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności,
- 7) uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych,

8) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w punkcie 1-7,

9) zakup i montaż instalacji przeciwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Zadanie 1. Opracowanie zasad przyznawania i przyjęcie ich uchwałą Rady Gminy Chrzypsko Wielkie. Zamieszczenie informacji o możliwości ubiegania się o taką dotację na stronie internetowej Gminy i w innych mediach wraz z określeniem zasad udzielania dotacji.

Zadanie 2. Udzielanie przez Radę Gminy, na wniosek Wójta Chrzypska Wielkiego, dotacji celowych na sfinansowanie lub dofinansowanie prac konserwatorskich. Wnioski zainteresowanych podmiotów o dotację przyjmowane będą w roku planowanych prac restauratorskich i konserwatorskich.

Zadanie 3. Informowanie o innych zewnętrznych źródłach (zarówno publicznych jak i prywatnych) dofinansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub budowlanych przy obiektach zabytkowych.

Zadanie 4. Wieloaspektowa współpraca z właścicielami zabytków położonych na terenie gminy, doradztwo.

Harmonogram:

Zadania:	2021-2021	2022-2024
Stosowanie dotacji celowej na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub budowlanych przy obiektach zabytkowych z terenu gminy Chrzypsko Wielkie wpisanych do rejestru zabytków lub ujętym w gminnej ewidencji zabytków a nie stanowiących własności Gminy		
1. Opracowanie i uchwalenie uchwały o dotacjach na prace remontowe przy obiektach zabytkowych. Zamieszczenie informacji o możliwości ubiegania się o dotację na remonty	- przygotowanie zasad i uchwały	- działania realizowane na bieżąco
2. Udzielanie przez Radę Gminy, na wniosek Wójta Chrzypaska Wielkiego, dotacji celowych na sfinansowanie lub dofinansowanie prac konserwatorskich	– partycypacja finansowa samorządu w wybranych pracach konserwatorsko - remontowych	– partycypacja finansowa samorządu w wybranych pracach konserwatorsko - remontowych
3. Informowanie o innych zewnętrznych źródłach dofinansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub budowlanych przy obiektach zabytkowych	- działania realizowane na bieżąco	- działania realizowane na bieżąco
4. Wieloaspektowa współpraca z właścicielami zabytków położonych na terenie gminy, doradztw	- działania realizowane na bieżąco	- działania realizowane na bieżąco

7.3. Kształtowanie świadomości mieszkańców oraz zachowanie tradycji lokalnych.

Popularyzacja wiedzy o regionie, edukacja w zakresie ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego, badania naukowe i popularyzowanie ich wyników. Ważnym elementem w tych działaniach jest przywrócenie i zachowanie

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Chrzypsko Wielkie na lata 2021-2024

lokalnych ludowych tradycji związanych ze świętami czy uroczystościami. Jednym z takich wydarzeń jest np. Podkoziołek w Mylinie.

Zadanie 1. Włączenie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do zajęć szkolnych w Szkole Podstawowej prowadzonej przez gminę w Chrzypsku Wielkim.

Zadanie 2. Przygotowanie i prowadzenie konkursu poświęconego zasobom dziedzictwa kulturowego z terenu gminy Chrzypsko Wielkie, adresowanego do dzieci i młodzieży ze szkół podstawowych i średnich.

Zadanie 3. Wspieranie finansowe naukowych badań archeologicznych prowadzonych na terenie gminy Chrzypsko Wielkie, mających na celu pełniejsze poznanie prehistorii regionu.

Zadanie 4. Wspieranie lokalnych inicjatyw zmierzających do udokumentowania, zachowania i kultywowania regionalnych wartości niematerialnych (pieśni, podania, legendy, tradycje związane z ważnymi wydarzeniami rodzinnymi jak śluby czy pogrzeby, tradycje związane ze świętami, potrawy regionalne, nazwy miejscowe itp.). Należy prowadzić rozmowy (rejestrowane dźwiękiem i obrazem) z najstarszymi mieszkańcami, którzy opowiadać będą o tym jak pamiętają region dawniej. Można w ten sposób tworzyć „Zasoby Pamięci” zbierane i magazynowane np. w Bibliotece Publicznej.

Zadanie 5. Prowadzenie szeroko pojętych działań mających na celu upamiętnianie i utrwalanie w pamięci mieszkańców, zwłaszcza młodego pokolenia, ważnych wydarzeń historycznych oraz wybitnych postaci związanych z regionem, m.in. poprzez współorganizowanie seminariów naukowych, imprez okolicznościowych czy działalność wydawniczą. W zadaniu

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Chrzypsko Wielkie na lata 2021-2024

tym szczególnie ważne będą działania związane z udziałem Wielkopolan w wojnie polsko-bolszewickiej, budowie odrodzonego Państwa Polskiego czy kolejnych rocznicach Wybuchu Powstania Wielkopolskiego. Wśród proponowanych kierunków realizacji tego punktu zwrócić należy uwagę m.in. na wsparcie wydawnictw lokalnych o regionie czy np. publikacji pt.: „Wielki Almanach Powstańczy Powiatu Międzychodzkiego”, a także prowadzenie i wspieranie działań edukacyjnych, imprez upamiętniających uczestników tych wydarzeń. Ważnym elementem jest pozostawienie trwałego śladu po tych wydarzeniach w postaci tablic, wydawnictw, nazw ulic, pomników czy też innych elementów na trwałe wpisujących się w krajobraz kulturowy gminy.

Zadanie 6. Systematyczne gromadzenie informacji archiwalnych, dokumentów, map, pocztówek, fotografii (ewentualne ich skanowanie) dotyczących dziejów gminy Chrzypsko Wielkie we współpracy z mieszkańcami pamiętającymi z własnego doświadczenia lub z opowieści dawne, ważne wydarzenia, dziejące się również na tle ważnych dla dziedzictwa obiektów. Gromadzenie tych informacji w Gminnym Ośrodku Kultury lub Muzeum Zamek Opalińskich w Sierakowie.

Zadanie 7. Współpraca z organizacjami pozarządowymi oraz pasjonatami lokalnych dziejów i wspieranie ich działań w zakresie promocji historii i kultury regionu. Mobilizowanie organizacji do aktywnego działania, m.in. poprzez ustanowienie i ufundowanie nagrody dla najaktywniejszego działacza w zakresie ochrony i promocji dziedzictwa kultury.

Zadanie 8. Wspieranie folkloru oraz zanikających zawodów, m.in. poprzez organizację imprez promujących dawne rzemiosło ze szczególnym uwzględnieniem tradycji rybackich regionu, zawody, wydawnictwa z tego zakresu itp. Wśród imprez tego typu współpraca przy organizacji imprez organizowanych np. w Mylinie czy innych wsiach gminy.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Chrzypsko Wielkie na lata 2021-2024

Harmonogram:

Zadania:	2021-2021	2022-2024
Kształtowanie świadomości mieszkańców.		
1. Włączenie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do zajęć szkolnych	- opracowanie programu lekcji regionalnych we współpracy z nauczycielami, regionalistami i GOK	- wdrażanie programu we współpracy ze szkołami
2. Przygotowanie i prowadzenie konkursu poświęconego zasobom dziedzictwa kulturowego z terenu gminy	- opracowanie zasad i tematyki konkursu we współpracy ze szkołami	- wprowadzenie i realizacja konkursu
3. Wspieranie finansowe naukowych badań archeologicznych prowadzonych na terenie gminy	- działania prowadzone na bieżąco	- działania prowadzone na bieżąco
4. Wspieranie lokalnych inicjatyw zmierzających do udokumentowania, zachowania i kultywowania regionalnych wartości niematerialnych – nagrania i tworzenie „Zasobów Pamięci”.	- działania prowadzone na bieżąco	- działania prowadzone na bieżąco
5. Prowadzenie szeroko pojętych działań mających na celu upamiętnianie i utrwalanie w pamięci mieszkańców ważnych wydarzeń historycznych oraz wybitnych postaci związanych z regionem, w tym związanych z wojną polsko-bolszewicką oraz Powstaniem Wielkopolskim.	- wspieranie działań związanych z uroczystościami patriotycznymi, współorganizacja różnego typu inicjatyw związanych z historią regionu	- działania wspierające
6. Systematyczne gromadzenie informacji archiwalnych dotyczących dziejów gminy Chrzypsko Wielkie	- działania prowadzone na bieżąco przy współpracy z GOK i regionalistami	- działania prowadzone na bieżąco przy współpracy z GOK i regionalistami
7. Współpraca z organizacjami pozarządowymi oraz pasjonatami	- działania prowadzone na bieżąco	- działania prowadzone na

	lokalnych dziejów i wspieranie ich działań		bieżąco
8.	Wspieranie folkloru oraz zanikających zawodów	- działania prowadzone na bieżąco	- działania prowadzone na bieżąco

7.4. Świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego. Dążenie do zachowania ładu przestrzennego.

Zadanie 1. Uzgadnianie z WUOZ w Poznaniu zmian studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz planów zagospodarowania przestrzennego. Respektowanie tych opinii i zaleceń oraz wyznaczonych stref ochrony konserwatorskiej

Zadanie 2. Określenie zasad i ich konsekwentne przestrzeganie w zakresie umieszczania szyldów i reklam na zabytkach i w przestrzeni zabytkowej.

Zadanie 3. Ochrona układów ruralistycznych na obszarach wiejskich oraz poprawa ładu przestrzennego wsi poprzez zapobieganie rozpraszaniu osadnictwa.

Harmonogram:

Zadania:	2021-2022	2022-2024
Świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego. Dążenie do zachowania ładu przestrzennego		
1. Uzgadnianie z WUOZ w Poznaniu zmian studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz planów zagospodarowania przestrzennego.	- działania prowadzone na bieżąco	- działania realizowane na bieżąco
2. Określenie zasad i ich konsekwentne przestrzeganie w	-	- opracowanie zasad we współpracy z

zakresie umieszczania szyldów i reklam na zabytkach i w przestrzeni zabytkowe		WWKZ w Poznaniu i ich wprowadzenie w życie
3. Ochrona układów ruralistycznych na obszarach wiejskich oraz poprawa ładu przestrzennego wsi poprzez zapobieganie rozpraszaniu osadnictwa	- działania prowadzone na bieżąco	- działania prowadzone na bieżąco

7.5. Promocja zabytków i krajobrazu kulturowego.

Zadanie 1. Wydawanie niekomercyjnych, niskonakładowych, szeroko dostępnych i przystępnie opracowanych wydawnictw popularyzujących wiedzę o zasobach kulturowych i przyrodniczych gminy. W latach 2021 - 2022 przewiduje się wsparcie m.in. wydania publikacji poświęconych Powstaniu Wielkopolskiemu oraz materiałów prezentujących najważniejsze obiekty zabytkowe na terenie gminy.

Zadanie 2. Promocja dziedzictwa w regionie poprzez sukcesywne rozbudowywanie informacji o zabytkach umieszczonych na stronie internetowej. Wybrane obiekty zostaną szczegółowo zaprezentowane wraz z podaniem możliwości ich zwiedzania oraz lokalizacją.

Zadanie 3. Promocja i dystrybucja wydawnictw zewnętrznych poświęconych zabytkom gminy.

Zadanie 4. Udział w cyklicznych imprezach: w wystawach, w targach promujących region (w tym dziedzictwo kulturowe materialne i niematerialne) zarówno w wymiarze powiatowym jak i na szczeblu wojewódzkim, krajowym oraz poza granicami kraju.

Zadanie 5. Opracowanie i umieszczanie tablic informacyjnych na zewnątrz obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz miejsc historycznych i obiektów zabytkowych ważnych dla regionu, zawierających podstawowe dane historyczne o obiekcie.

Zadanie 6. Opracowanie, przygotowanie, wspieranie i promowanie imprez propagujących wydarzenia historyczne, kulturowe i etnograficzne regionu.

Harmonogram:

Zadania:	2021-2022	2022-2024
Promocja zabytków i krajobrazu kulturowego.		
1. Wydawanie niekomercyjnych, niskonakładowych, szeroko dostępnych i przystępnie opracowanych wydawnictw popularyzujących wiedzę o zasobach kulturowych i przyrodniczych gminy	- działania prowadzone na bieżąco	- działania realizowane na bieżąco
2. Promocja dziedzictwa w regionie poprzez sukcesywne rozbudowywanie informacji o zabytkach umieszczonych na stronie internetowej	-stworzenie bazy internetowej zabytków, wraz z koncepcją prezentacji	- systematyczne wprowadzanie informacji o obiektach i poszerzanie bazy
3. Promocja i dystrybucja wydawnictw zewnętrznych poświęconych zabytkom gminy	- działania prowadzone na bieżąco	- działania prowadzone na bieżąco
4. Udział w cyklicznych imprezach: w wystawach, w targach promujących region	- wybór najciekawszych imprez i wystaw oraz opracowanie koncepcji działań w tym zakresie	- działania prowadzone na bieżąco
5. Opracowanie i umieszczanie tablic informacyjnych na zewnątrz obiektów wpisanych do rejestru	- wytypowanie najwartościowszych obiektów	- umieszczanie tablic na zabytkach znajdujących się na

zabytków oraz miejsc historycznych i obiektów zabytkowych ważnych dla regionu	zabytkowych – porozumienie się z właścicielami obiektów – umieszczanie tablic na zabytkach znajdujących się na terenie Chrzypska	terenie gminy
6. Opracowanie, przygotowanie, wspieranie i promowanie imprez propagujących wydarzenia historyczne, kulturowe i etnograficzne regionu.	-	- przygotowanie koncepcji i zakresu promocyjnego związanego z dziedzictwem kulturowym, na bazie którego można tworzyć imprezy

7.6. Dziedzictwo kulturowe jako element rozwoju turystyki.

Zadanie 1. Uwzględnienie obiektów zabytkowych przy wyznaczaniu nowych tras turystycznych i ścieżek dydaktycznych. Działanie to będzie poprzedzone ustaleniem z właścicielami obiektów zabytkowych możliwości i zasad ich udostępniania. Ujęcie w atrakcjach turystycznych także obiektów małej architektury i miejsc historycznych.

Zadanie 2. Współpraca z instytucjami wprowadzającymi dodatkowe oznakowania na ulicach i drogach gminnych, powiatowych i wojewódzkich dojazdowych w celu ułatwienia dojazdu do tych obiektów – głównie do najcenniejszych zabytków gminy. Ciągła dbałość o tablice już umieszczone oraz oznakowanie zabytków, aby swą estetyką i formą zachęcały do odwiedzenia tych miejsc.

Zadanie 3. Aktywne wspieranie wydawania aktualnych map turystycznych w regionie obejmujących także teren gminy Chrzypsko Wielkie.

Zadanie 4. Organizacja spotkań i szkoleń z zakresu ochrony dziedzictwa kulturalnego m.in. z właścicielami obiektów zabytkowych w celu zapoznania się z możliwościami udostępnienia oraz uzgodnienia zasad korzystania z tych obiektów w celach turystycznych. W przypadku pozytywnej reakcji wykonanie oznaczeń informujących o udostępnieniu obiektów do zwiedzania.

Zadanie 5. Wspieranie rozwoju gospodarstw agroturystycznych, organizowanych w zabytkowych budynkach jako jedna z możliwych form ratowania niszczących i ginących z krajobrazu obiektów zabytkowych.

Zadanie 6. Tworzenie pieszych, rowerowych i samochodowych tras i szlaków turystycznych w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego. W zadaniu tym warto zwrócić uwagę na ziemiańskie dziedzictwo regionu w postaci pozostałości XIX i XX w. zespołów pałacowo-folwarcznych z zachowaną interesującą infrastrukturą w postaci dworów, pałaców i budynków gospodarczych. Wyjątkowość tych obiektów w skali regionu i ich znaczenie warte jest uwzględnienia w wykorzystaniu w zakresie edukacji i turystyki.

Harmonogram:

Zadania:	2021-2022	2022-2024
Promocja zabytków i krajobrazu kulturowego.		
1. Uwzględnienie obiektów zabytkowych przy wyznaczaniu nowych tras turystycznych i ścieżek dydaktycznych	- opracowanie koncepcji i zasad oraz wyznaczenie szlaków z najciekawszymi obiektami turystycznymi	- wytyczenie tras wraz z oznaczeniem obiektów w terenie
2. Współpraca z instytucjami wprowadzającymi dodatkowe	- działania prowadzone na	- działania prowadzone na

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Chrzypsko Wielkie na lata 2021-2024

	oznakowania na ulicach i drogach gminnych, powiatowych i wojewódzkich	bieżąco	bieżąco
3.	Aktywne wspieranie wydawania aktualnych map turystycznych	- działania prowadzone na bieżąco	- działania prowadzone na bieżąco
4.	Organizacja spotkań i szkoleń z zakresu ochrony dziedzictwa kulturalnego	- działania prowadzone na bieżąco	- działania prowadzone na bieżąco
5.	Wspieranie rozwoju gospodarstw agroturystycznych, organizowanych w zabytkowych budynkach	-	- opracowanie wzorca zasad wspierania rozwoju agroturystyki w obiektach zabytkowych
6.	Tworzenie pieszych, rowerowych i samochodowych tras i szlaków turystycznych	- przeanalizowanie i wytyczenie nowych szlaków turystycznych związanych z dziedzictwem historycznym	- konserwacja istniejących szlaków

8. KIERUNKI DZIAŁAŃ DLA REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.

8.1. Wykonanie i bieżąca aktualizacja gminnej ewidencji zabytków architektonicznych.

Przepisy art. 22 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakładają na wójta gminy obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków. Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych i wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem, Gmina Chrzypsko Wielkie ma do wykonania gminną ewidencję zabytków nieruchomych. Ewidencja ta zawiera obiekty ujęte w wykazie u Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Gmina Chrzypsko Wielkie nie posiada takiej ewidencji w postaci kart adresowych i w najbliższym czasie należy ją wykonać. Gminna ewidencja zabytków będzie podlegała okresowej aktualizacji poprzez:

- wykreślanie z ewidencji zabytków nieruchomości obiektów, które zostały rozebrane, gruntownie przebudowane i utraciły już cechy zabytkowe, uzupełnianie o zmiany stanu prawnego obiektu, jak aktualne formy ochrony
- w porozumieniu z konserwatorem zabytków - uzupełnianie ewidencji zabytków nieruchomości o nowe obiekty, po otrzymaniu zawiadomienia konserwatora zabytków o wpisie do rejestru zabytków lub włączeniu ich do wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- uzupełnianie ewidencji zabytków archeologicznych poprzez włączanie informacji o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości niezależnie od charakteru badań oraz na podstawie uzyskiwanych wyników badań weryfikacyjnych AZP, zgodnie z informacjami przekazywanymi przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Poznaniu.

8.2. Wykonanie gminnej ewidencji zabytków – karty stanowisk archeologicznych.

Na przestrzeni lat nie sporządzono również gminnej ewidencji stanowisk archeologicznych w postaci kart. Ich wykonanie planowane jest dla obszaru całej gminy na lata 2022-2024. Przedsięwzięcie to ma na celu rozpoznanie obszaru działań, ich rozmiaru oraz zakresu, a następnie ująć jako jedno z zadań administracji samorządowej utworzenie i prowadzenie gminnej ewidencji zabytków. Powinna ona objąć: założenie karty ewidencyjnej dla każdego obiektu, zgromadzenie dokumentacji rejestrującej aktualny stan zabytku i bieżącą aktualizację informacji o jego stanie.